

La bandera e la vappa da Zuoz

Il circol d'Engiadin'Ota ed il cussagl da cumön cun sigé e vappa da san Luzi sun istorgia. Mincha Zuozingher sturess, scha na savair, schi almain avair let o udiu üna vuota, cu cha que as cuntegna culla vappa dal circol, la bandera dal cumön, la veglia e la nouva vappa da zuoz.

Tenor la constituziun cha'l stedi da las trais lias (Freistaat der gemeinen drei Bünde) as ho do dal 1524, consistiva el da 48 cumöns chi fuormaivan il suveraun dal stedi. A las dietas, numnedas "Fähnliupf", chi vaivan lö alternand a Glion, a Cuir e a Tavo, valaiva la magiurited dals cumöns. Ils cumöns gnivan represchantos dals mess e dal banderêl a dieta, ad eleger, o a vuscher per o cunter, scu cha vaivan decis ils delegios da las vschinaunchas in cussagl da cumön, e vuscho gniva ozand la bandera. Ils mess eiran depütos, e banderêl eira üna carica d'onur. Bandera, sigé e vappa dal cumön d'Engiadin'Ota vaivan scu simbol a san Luzi, il patroziniun da nossa baselgia. I temp medievel, fin vers il 1600 eira Zuoz il lö il pü grand, e cun que cha il güdisch e l'administraziun as rechattaivan co, eir il pü important dal cumön d'Engiadin'Ota.

Ün po la vouta, Samedan es creschieu da grandezza e d'importanza, ed il pü tard cur cha s'ho furmo il Chantun Grischun dal 1803 as haun il güdisch e l'administraziun spostos a Samedan. Cun la constituziun dals 1. Favrer 1854, sun our da 67 cumöns dvantos 39 circuls. Pür quella vouta sun las vschinaunchas dvantedas instituziuns politicas cun egens statüts, ed il simbol da san Luzi serviva a pari temp scu sigé e vappa a la vschinauncha da Zuoz ed al circol d'Engidin'ota.

Dal 1902 es gnida fabricada la Tuor illa fuorma odierna scu chesa comunêla, e la vappa es pittüreda sur la porta.

San Luzi

Las otras vschinaunchas nu vaivan vappas, e pür zieva il 1900 sun gnidas in moda vappas comunêlas, ed eir Zuoz ho fat üna nouva vappa

vappa da Zuoz

La vappa documentescha la situaziun e la posiziun da Zuoz cur chal lö es cumparieu illa glüsch da l'istorgia. Ils simbols sun:

- La curuna cuntêla dals Gamertinghers
- La bachetta da l'ovas-ch
- La speda

Dal 1139 haun ils cunts da Gamertingen vendieu lur drets e lur possess in Engiadin'Ota a l'ovas-ch da Cuir. Ils "documaints da Gammertingen" sun ils prüms ed ils pü vegls documaints chi cumpiglian cumprevendita da drets e bains, na be in Grischun. Cun que sun els eir ils pü vegls documaints chi concernan Zuoz scu lö.

Scu tout las otras famiglias nöblas chi intuorn il 1100 vaivan possess e pussaunza in Currezia, (ils signuors da Vaz, Sagogn, Razèn, Sax Mesocco, Tarasp, Werdenberg Sargans, derivaivan ils cunts da Gamertingen da la Suevia (Schwabens). Tuots eiran descendents e successuors i'l dret dals cunts in Rezia e nöbels i'l rang da cunts. Il prüm cunt es sto Hunfried, installo da Carl il Grand dal 806. El portaiva il titel "Gaugraf", que chi significha, cha la Currezia cumpigliaiva püss cuntedis e feuds (Lehen). Cun que es gnieu introdüt il dret francon ed il sistem feudel, intaunt cha per l'ovas-ch e la diozesa valaiva il dret romaun.

Püss istorikers presumaivan, cha l'ovas-ch possedaiva già aunz il 1139 il dret signuril (Herrschaftsrecht) in Engiadin'Ota e ch'el hegia be cumpro ils bains. Otto P. Clavadetscher lascha eir aviert quella pussibilitèd, scriva pero, cha üna comprova nun exista. Martin Bundi scriva: "Vermutlich waren schon im 10. Jahrhundert grössere Teile dieses Lehens an den Bischof von Chur übergegangen." Que nu tuorna, perche cha que cha l'ovas-ch ho survgnieu i'l 10avel secul dals Ottons es documento fich bain, e tenor dret nu sus-chaiva l'imperatur dispuoner sur da feuds na liquidos. Impü scriva Bundi: "Die Landschaft des Oberengadins ist als gesonderter Verwaltungsbezirk, als Lehen eines Richpert aufgeführt. Die Grafen von Gamertingen als mächtigste Grundherren im Oberengadin scheinen die Nachfahren des königlichen Lehensinhabers Richpert von 831 gewesen zu sein" e cuntradisch cun que sia presumziun.

Aint i'l contrat sun manzunos ils bains in tuot ils lös, exeptuo Silvaplauna, e las baselgias da Zuoz e da Samedan, pero eir il territori cultivo e na cultivo cun gods e sommiteds aint ils cunfins traunter Punt'Ota, Lej da Silvaplauna, Lej da Palpuogna e Lago Bianco, dimena as trattaiva que dal feud intèr cun tuot ils drets signurils, e na be dals bains agriculs. Scha l'ovas-ch füss già pü bod sto in possess dals drets signurils nu füss sto necessari il documaint dal Papa dals 11 avrigl 1139, chi conferma a l'ovas-ch il dret da posseder il "predium Zuzes" (predium = signuredi).

La grandezza dal feud, sia situaziun ot alpina e la s-charsa populaziun nu permettaiva ad ün ram da la famiglia cuntèla da fabricher ün chasté e da ster lo tuot an. Cul passus aint il documaint: "vendimus talem partem qualem nos ereditavimus ex parte patris nostri Dedalrici et avunculi nostri Adalberte de Zuze...", es deda la comprova, cha cur cha ils Gamertingers as tratgnaivan in Engiadin'Ota, residaivan els a Zuoz.

Fazit:

Tenor dret francon e sistem feudel haun ils Gamertingers funcziuno scu cunts e signuors dal feud, e Zuoz eira il lö da residenza. Cun que es do il conex cun l'instituziun cuntèla e la famiglia nöbla, que chi es la premissa per drover la curuna illa vappa, e scu logo.

Il predsch da cumprita es sto 800 marcs argient 60 uonschas or. Ils Plantas haun imprasto il danér a l'ovas-ch e tgnieu scu pegn ils drets ed ils bains cumpros. Scu vasals e tennents dal feud dals Gamertingers haun ils Plantas vulieu mantegner il

status scu administratur e l'ovas-ch es dvanto possessur (Landesherr) da l'Engiadin'Ota sainza piglier in maun munaida.

Lö da tribunel es resto Zuoz. La spada (l'üsaglia dal bojer) scu simbol da ota drettüra es il terz simbol illa vappa da Zuoz.

Zuoz in Favrer 2020

Göri Valär